

Gorenjec

Št. 7. Leto XIX. - Kranj, 16. februarja 1935.

Uredništvo in uprava je v Kranju, Strossmajerjev trg št. 1. Telefon št. 73. „Gorenjec“ izhaja vsako soboto. Dopise sprijema uredništvo do srede zvečer. Rokopisi se ne vračajo. Nefrankiranih pism ne sprejemamo. — Naročnina za „Gorenjca“: celoletno 40 Din, polletno 20 Din, četrtletno 10 Din, pos. št. 1 Din.

List za gospodarstvo, socialno politiko in prosveto

Ne pozabite na volivne imenike

V občinskih uradih so razgrnjeni volivni imeniki. Če teh še ni v uradu, jih morajo takoj zahtevati od sodišča. Zadnji dan za reklamacije je 22. februar. Pogoji za vpis v volivni imenik novodolnih volivcev je eno leto bivanja v občini.

Boj zboruje

Te dni je zboroval v Kranju „Boj“. Najprej je v soboto zvečer zborovala krajevna organizacija iz Kranja, ker je imela ta dan občini zbor. Drugi dan so zborovali delegati organizacij iz kranjskega in radovljiškega okraja.

Občini zbor Boja za Kranj je izvolil v glavnem dosedanji odbor. V drugih točkah programa je bilo posebno zanimivo ono poročilo, ki je navajalo vsa huda nasprotovanja Boju radi ideje in organiziranja odbora za postavitve spomenika pokojnemu kralju.

Iz poročila predsednika in tajnika so mogli vsi navzoči spoznati, kako so se ti gorenjski bojevniki morali boriti za red in pravico in odpravo križev in težav, ki jih je povzročila JNS.

Krajevna organizacija Boja je tudi sklenila, da bo zastavila vse sile, da Boj v celoti ostane nepolitična organizacija, člani pa da bodo podpirali kot posamezniki one slovenske politike, ki so se slejkoprej izkazali za pošteno slovenske zastopnike in čuvarje prava v državi.

V nedeljo pa je bil sestanek delegatov. Na tem sestanku je g. Sturm podal poročilo o delu glavnega odbora, zlasti se v zvezi z razgovori z delegati sličnih organizacij izven Slovenije. Pri tem je bilo poudarjeno, da Boj nima in ne sme imeti nič skupnega z Jugoslovnsko akcijo v Zagrebu ali njenimi privraski v Sloveniji, ker je njeno jedro — bivša zloglasna Orjuna — v prav slabem spominu. Poročevalec sam kakor tudi zbor delegatov so vsi soglasno in nedvoumno ugotovili, da v politiki posameznika ne bodo podpirali prav nobene politike, ki si je v času strahovanja JNS omadeževal s preganjanjem nedolžnih svoje roke. G. Sturm je tudi povedal, da Boj se ni sklenil z nobeno skupino izven Slovenije kaknega pakta, pač pa se vrše razgovori. Ti pa še niso zaključeni in še tudi osrednji odbor nima jasnih predlogov, s katerimi naj bi stopil pred zbor delegatov, ki naj bi odločili bodoče delo Boja. Zbor delegatov s poročevalcem g. Sturmom vred je tudi odklanjal vso ono kritiko, ki misli, da je Boj zapustil demokratska načela in je zborovanje dokazalo, da je Boj branilec demokracije v polnem pomenu besede. Za sedanje čase pa je gotovo najvažnejše spoznanje, da Bojevniki ne bodo šli z nikomur, ki bi nasprotoval politiki voditelja Slovencev dr. Korošca.

Zmaga

Mlekarske zadruge v Naklem pred upr. sodiščem v Celju. — Važna odločba celjskega upravnega sodišča. — Pobiranje občinske davščine na blagovni promet je nezakonito.

Naši čitatelji se gotovo spominjajo še naših člankov, ki smo jih napisali potem, ko so se koncem mes. avgusta l. l. naenkrat pojavili na cestah, ki vodijo v Kranj, pred vstopom v Kranj možje v zelenih kapah in se predstavljali kot organi kranjske občine ter zahtevali in pobirali od vsakega v mesto uvoženega blaga predmetno pristojbino. Mi smo takrat naše bralce poučili, da je pobiranje davščine na blagovni promet nezakonito, ker je vsaka taka davščina po novem zakonu o občinah nedopustna. Opozarjali smo, da tudi kranjska

občina nima nobene zakonite podlage več za pobiranje te davščine, najmanj pa da je še opravičena svojo prakso razširiti tako, kakor je storila s tem, da je postavila može v zelenih kapah pred mestne vhode in raztegnila svojo pobirno prakso tudi na take ljudi in predmete, od katerih poprej, ko je to pravico še imela, ni zahtevala davščine. Tudi smo opozarjali, da je vsakdo opravičen proti pobiranju te davščine vložiti pritožbo, s katero mora po obstoječih zakonih uspeti in zahtevati plačilo nazaj. — Pa se je zglasila kranjska občina ter v uradnih popravkih v Gorenjcu trdila, da je upravičena to davščino pobirati in jo je tudi pobirala do 15. decembra lanskega leta.

Kranjski meščan čez davke in davščine zelo toži, čemur se pri sedanjih krizi ni čuditi. Tarna pa zlasti takrat, kadar dobi plačilni nalog in je vsako tarnanje že prepozno, medtem ko se takrat, ko je čas, na primer če se oziramo le na občinske davke in davščine, ko se dela proračun, ali pa ko se delajo občinski sklepi, ki nalagajo nova bremena, v obče bore malo pobriga. V tem pogledu je naš kmet veliko bolj odločen. — Ko je začela kranjska občina koncem avgusta l. l. tudi od okolice pobirati novo davščino, je kmeti pri sedanjih gospodarskih krizi, ko njegovi pridelki itak nimajo nobene cene, prav občutno zadelo. Kmetje pa niso ostali samo pri tarnanju nad novo davščino, ampak so, poučeni po člankih v Gorenjcu, nastopili edino pravilno pot, da so proti davščini nastopili predpisano pritožbeno pot. Ko je kranjska občina od Mlekarske zadruge v Naklem, ki dovažajo svoje mlečne izdelke v Kranj, zahtevala in tudi pobrala pri uvozu mleka v Kranj nekaj dinarjev uvoznine, je vložila ta najprej pritožbo na občinski odbor, v kateri je opozarjala na neopravičenost in nezakonitost davščine ter zahtevala povračilo pobrane vsote. Občinski odbor je na seji dne 5. 9. 1934 to pritožbo odbil, potem ko je župan poučil občinske odbornike, kakor stoji zapisano v sejnem zapisniku, da je pred 1 uro od banske uprave zvedel, da davščino lahko občina podpira še naprej. Proti sklepu občine se je Mlekarska zadruga pritožila na sresko načelstvo v Kranju, ki pa je izdalo 29. septembra 1934 odločbo, s katero zavrača pritožbo in potrjuje občinski sklep, trdeč, da je občina kljub predpisom novega občinskega zakona še vedno upravičena to davščino naprej pobirati.

Mlekarska zadruga pa v svesti si svoje pravice ni bila s to odločbo zadovoljna, ampak je po svojem zastopniku dr. Sabothyju vložila tožbo pred upravnim sodiščem v Celju, s katero je zahtevala, da sodišče izreče, da je odločba sreskega načelstva v Kranju kakor tudi zavrnitev njene pritožbe od strani občine protizakonita in da se ima zato razveljaviti. O tej tožbi se je vršila dne 7. februarja razprava pred upravnim sodiščem v Celju, pri kateri je Mlekarska zadruga dosegla popolno zmago. Sodišče je tožbi popolnoma ugodilo. S tem pa je tudi rečeno, da je sklep kranjske občine od 5. septembra 1934 neveljaven, dalje da je bilo pobiranje davščine od Mlekarske zadruge neveljavno in protizakonito in da mora občina, kar je od Mlekarske zadruge te davščine pobrala, tudi povrniti. Ob sebi je umevno, da je s to sodbo, ki je principijelna značaja, od sodišča ugotovljeno, da je bilo pobiranje prav tako kakor pri Mlekarski zadrugi, tudi pri drugih nezakonito. Ta razsodba nam potrjuje, kako pravilno je bilo naše naziranje, potrjuje nam pa tudi, da smo vršili samo svojo časniškarsko dolžnost, da smo ljudstvo o resničnem in pravem stanju poučili. — Ta razsodba pa naj bo tudi kranjskim meščanom v pouk in navodilo, kako se imajo ravnati in po kateri poti morajo iti, ako se hočejo braniti proti občinskim davščinam, o katerih mislijo in so prepričani, da so neupravičene.

Položaj JNS

„Hrvatska straža“ poroča: V JNS se še niso odločili. Ne ve se, če bo stranka nastopila pri volitvah. Dr. Kramer, Jančič Pucelj, Ilija Mahailović in tovariši predlagajo, da se članom JNS puste proste roke, da morejo vsaj kot poedinci kandidirati na listi g. Jevtića, če ne morejo kot člani JNS. To žele zlasti bivši samostojni demokrati iz dravske banovine. Ti dokazujejo, da JNS ne sme postaviti svoje državne liste, ker ne more računati na glasove volivcev.

G. Dementrović je izjavil, da JNS v savski banovini ne more postaviti lastne liste.

O ti ljuba „velika večina naroda“! — Le zakaj ne bi ta „večina“ kandidirala?

Kaj je povedal

novi ban dr. Puc

Novi ban dr. Puc, bivši ljubljanski župan, se je predstavil 12. t. m. banskemu svetu.

Ko je v uvodu nagovora omenjal narodno in državno edinstvo in potrebo nacionalne vzgoje, je poudaril tudi pomen kulturne in etične vzgoje. Pri tej priliki je izjavil: „S kriminalnimi duhovi ne moremo delati nacionalne politike. Z ljudmi, ki so duševno manjvredni, ne morete braniti domovine. Le tisti, ki je duševno neomadeževan, ki ima dobrosrčnost in kulturno srce, more biti dober nacionalist.“ Glede gospodarstva je novi ban priznal pomen kmetijstva, vendar pa je obenem poudaril, da slovenska zemlja sama ne more prehraniti vsega kmečkega prebivalstva. Zaradi tega je potrebno, da se ljudstvu preskrbi zaščita. To pa se ne sme delati na račun krčenja prejemkov, ampak s tem, da se dvigne kupna moč naroda. Radi tega bo deloval, da se zviša donos zemlje, znižajo železniški tarifi, pametno izrabljajo naši gozdovi, da se z javnimi deli pomaga ljudstvu preko težkih časov. Obenem poroča, da je od nameravanega investicijskega posojila namenjen velik del Sloveniji za javna dela. Zagotovljena je cestna zveza Slovenije z morjem in prečna cesta od št. Ilja do morja ter zveza iz Belgrada preko Dolenjske na Gorenjsko. Poleg tega da se nam že obetajo nekatere nove železnice.

Glede banovinskih davščin in javnih del obljublja držati se svetov banskega sveta. — V socialnem pogledu je novi ban izjavil: „Cenejše je v pravem času skrbeti za mladino, da zraste in se vzgoji dobra in zdrava na duhu in telesu, kakor pa, da jo mora pozneje zapirati ali pa vzdrževati v bolnišnicah.“

G. ban je glede vladnega proglasa podaril: „Toda če stojimo na tem stali-

šču, mislim, da je treba vedno in povsod poudarjati, da smo res na začetku nove dobe, da prihaja nov duh v upravo države in da je potrebno, da se narod tega zaveda. Ne stojimo na ozkem piedistalu ene stranke, ampak na mnogo širši platformi sodelovanja vseh konstruktivnih sil države. Vsi so dolžni, da sodelujejo, in zato vabimo na sodelovanje vse tiste, ki do sedaj v politiki niso sodelovali.“

H koncu govora je izjavil, da bo pravičen in objektiven.

Novi ban in uradništvo

Ko je novi ban dr. Puc odgovarjal na pozdrave uradništva ob prevzemu položev dne 12. t. m., je glede uradništva izjavil, da mu bo naklonjen in da se to razume samo po sebi. On noče igrati vloge nadrejenega, ampak prijateljskega sodelavca, kajti le tako bo mogoče olajšati položaj prebivalstva, „da nas ne bo vodil birokratizem, temveč ekspeditivnost... Naloga politične uprave mora biti prav ta, da ima narod zaupanje do nje, ne pa neprijetnega občutka, ki se pojavi takrat, kadar se naziva uprava policijska uprava. Pravica, varnost, disciplina, pokorščina morajo biti, toda vse to se mora izvršiti v taki obliki, da bo vsakdo imel občutek, da se dela tako zato, da se bo posamezniku in vsem skupaj boljše godilo.“ Uradništvu obljublja nato zaščito, podporo in pomoč.

Minister Marušič izjavlja

Ob priliki bivanja v Ljubljani je minister za socialno politiko dr. Drago Marušič podal dopisniku „Vremena“ na vprašanje, kako bodo postavljene kandidatne liste v dravski banovini, sledečo izjavo: „To bo odredil nosilec liste predsednik g. Jevtić. Organizacije, ki že obstoje v banovini, bodo sodelovale pri volitvah, kakor tudi vse tiste osebnosti, ki izjavijo, da so voljne sodelovati.“

DELAVSTVO

Občini zbor JSZ V Kranju

V nedeljo 10. februarja je imela kranjska Jugoslovanska strokovna zveza svoj občini zbor, ki je pokazal vse veliko delo organizacije za boljši položaj kranjskega delavstva. Obširnejše poročilo o dosedanjem delu JSZ bomo priobčili v eni prihodnjih števil. — Občini zbor je izvolil tudi novi odbor, ki je sedaj sestavljen takole: Predsednik Tomažič Jože, podpredsednik Gogala Jože, tajnik Tone Fajfar, blagajnik Rogač Janko, odborniki Pestotnik Janez, Papež Franc, Cegnar Mirko, gospodar Franko Dušo, nadzorstvo dr. Anton Megušar, dr. Igo Šilar in Šimenc Luka, razsodišče Götz, Tomat Vili in Smolej Roza.

Tedenske novice

KRANJ

O Jugoslovanski nacionalni stranki, prinaša „Slovenec“ v zadnjih dnevih prav obširna in zanimiva poročila, na katere svoje čitatelje opozarjamo. Tako n. pr. zahteva med drugim, naj se ta stranka razpusti. S tem predlogom pa se mi za Kranj nikakor ne strinjamo in smo mnenja, da bi razpust te stranke bil za Kranj sedaj nenaдомestljiva škoda. JNS je v Kranju strnila celokupno domače, zlasti pa pridobitno prebivalstvo v tako enotno fronto, kakor še nikoli ni bilo, zlasti glede svojega odnosa do občine in do občinskega gospodarstva. Ze zgolj iz tega razloga bi bila res velika škoda, ako bi JNS v Kranju prenehala s svojim tako plodonosnim in zaslužnim delovanjem.

Občinska finančna politika

Poslužiti se hočemo izjave finančnega ministra gospoda dr. Milana Stojadinovića, ki dovoljuje svobodno, javno diskusijo o gospodarsko-finančnih vprašanjih, ter hočemo načeti razpravo o sedanjih finančnih politiki kranjske občine

vobče s posebnim ozirom na davščino na blagovni promet in trošarino

I.

Občinsko finančno politiko do lanskih občinskih volitev hočemo za enkrat karakterizirati le s par besedami, ker jo nameravamo itak obdelati v posebnem članku. Pač pa hočemo posvetiti vso pozornost finančni politiki, če se sme sploh tako imenovati, ki jo je poskušala uvesti sedanja večina kranjskega občinskega odbora, katera je bila pod znanimi okolnostmi izvoljena lansko leto.

Naš Kranj je prav za prav le malo mestece, saj so pri zadnjem ljudskem štetju našeli komaj nekaj nad 4000 prebivalcev, prilično toliko, kakor imajo druge kmečke občine v naši okolici, od katerih pa je marsikatera večja. Pravo merilo gospodarske moči občine daje davčni izkaz, pred vsem izkaz direktnih davkoplačevalcev, ker samo ti plačujejo občinske doklade, ki tvorijo glavni dohodek občine. Taki občini imajo zaradi tega tudi večji interes na občinskem gospodarstvu, ker so na občino ve-

1924

1934

RUNO

Matija Škerbec:

Ob desetletnici

Tržiška „Runo“, usnjarska in čevljarška zadruga, je deset let stara. To sicer ni nikak srebrni ali zlat jubilej, vendar pa je prav, da se tudi ob njeni desetletnici nekoliko pomudimo, ne toliko radi njene starosti, ampak radi njenega pomena.

Usnjarska in čevljarška zadruga „Runo“ je važen faktor v socialnem življenju Trziča in okolice, njen postanek in njen razvoj je pa tudi prelep zgled, kako je treba delati, da se ozdravi neznosne moderne socialne razmere.

Kakor neka mora je ležala težka skrb nad tržiškim usnjarskim delavstvom v letih 1925 in 1924. Vsak, kdor je le količkaj bil sposoben, da je mogel presojati položaj, je moral videti, da bo tržiška usnjarska obrt in industrija v razmerah, v katerih je životarlja, morala prejši ali slej propasti. Kam bo šlo delavstvo, ki je v usnjarski industriji zaposleno? To je bilo težko in moreče vprašanje ne samo za prizadete delavce, ampak tudi za — tržiškega župnika. Mlajši bi morda že dobili kako zaposlitev, a kdo bo sprejel stare in že skoraj onemogle delavce? Saj tovarne na novo sprejemajo le mlajše moči, starih, onemoglih pa se vsakdo brani. Med tržiškimi usnjarskimi delavci so bili najboljši katoliški možje; če bi bili ti morali iz Trziča za kruhom, bi bila to velika moralna škoda. Vse te okoliščine so bile take, da tržiški župnik ni mogel gledati brezbrizno, kako bodo prišli najboljši na cesto in se bodo morali razkropiti za kruhom v tujino...

In še en važen motiv je bil, ki je nujno silil, da je treba nekaj v gospodarsko-socialnem pogledu ustvariti. Tržiško krščansko misleče delavstvo se je zelo živahno gibal, toda majkalo mu je moralne in gospodarske opore in ugleda.

Naš slovenski malomešan in tržan je pač po večini prepojen z liberalnimi predsodki in to neredko celo ljudje sicer krščanskega mišljenja. Meščanski obrtnik in predelavec ali posestnik male mestne bajtice igra rad vlogo „gospoda“. Njemu se zdi silno imenitno, če se senči v družbi „gospode“, če ga takozvani „boljši krogi“ sprejmejo milostno v svoj krog, pa naj bo kakšnega gospodarski ali politični... Delavec nemanj nima pri teh ljudeh nobene veljave, pa naj bo še tako izobražen, pošten, značajan, delaven in zmožen. Ljudje majhnega obzorja kar zamaknjeni gledajo v mogočne vaške ali trške gospode, ki se znajo delati vplivne, imenitne, bogate, pa je pogosto pri njih vse prazno — žep in glava.

Tudi tržiškemu obrtništvu, ki je po ogromni večini zelo dobro in versko živče, je mogočnost liberalnih prvakov zelo imponirala. Borbe krščansko mislečega delavstva niso umeli. Tako je nastal v Trziču čuden položaj, da so se zastopniki krščansko mislečega obrtnišva ločili od krščansko socialnega delavstva in se združili z liberalnim meščanstvom. In tako so v občinskem odboru v Trziču po peščici krščansko socialnih delavskih zastopnikov udrihali liberalni zastopniki, obrtniki in socialistični „delavski“ zastopniki. Tak je bil položaj v Trziču po smrti pokojnega župnika Potokarja.

Liberalno buržujski duh je v veliki meri zastrupil tudi našega delavca. Med slovenskim delavstvom niso bili redki slučajji, da je kak socialističen delavec napredoval do nadzornika, predelavca

in celo mojstra, pa je postal „gospod“ in se čutil blaženega, če se je smel senčiti v milosti gospode.

To človeško in še posebno slovensko slabost so pač vedno in povsod znali nekateri podjetniki izkoristiti. Razni socialistični delavski voditelji kar čez noč postanejo predelavci, mojstri, „gospodje“ in so na eni strani voditelji in zaupniki delavstva, na drugi pa zaupniki — kapitalista. No, to je v Evropi nekaj vsakdanjega, da so veliki socialistični generali postali milijonarji, njih krajevni zastopniki pa mojstri, in oboji so z odprtimi jadrji pripluli v liberalno kapitalistične vrste in s pristno kapitalističnimi zastopniki nato udrihali po „klerikalnih“ delavcih.

V vsej zgodovini delavskega gibanja se opazuje ta čuden pojav, da so kapitalisti, celo oni katoliškega mišljenja, zelo radi koketirali s socialisti, katoliške delavske organizacije pa so jim bile zelo neprijetne. Nekoč še v Avstriji je vprašal nekdo nekega kapitalista, kako je to, da podpira socialistične organizacije, ne pa krščansko socialnih. Pa se je mož nasmehnil in odgovoril: „Nam so vedno ljubše one organizacije, kjer upamo več doseči...“

Nočem pač nikomur v Trziču osebno kaj očitati, hočem le pojasniti, da je bil pač ta buržujsko liberalni duh med meščanstvom in tudi socialističnim delavstvom vzrok, da je vse udrihalo po krščansko orientiranih delavcih, da so se socialisti politično družili s kapitalisti in obrtniki proti svojim delavskim tovarišem!

Voditelji krščansko usmerjenega delavstva v Trziču so po svoji izobrazbi, po svoji značajnosti in svojem nastopu presegali marsikaterega „gospoda“ s „placa“, ki je kdaj morda obiskoval gimnazijo ali celo univerzo, toda veljave to delavstvo ni imelo pri večini prebivalstva skoraj nobene.

In temu brihtnemu, poštenemu, značajnemu in idealnemu delavstvu je bilo treba dati moralne in gospodarske opore, pripomoči mu do ugleda in mu dati priliko, da pokaže, kaj zna in da more tudi bolje voditi gospodarstvo in javne socialne ustanove, kakor visoka „gospoda“, ki je z viška gledala nanje. In to je bil tudi eden glavnih vzrokov, da se je ustanovila zadruga „Runo“, kjer so delavci pokazali in dokazali, da po svojem intelektu, po svojih gospodarskih zmognosti visoko nadkriljujejo one, ki so se nad njimi kdaj povzdigovali, ki so jih kdaj omalovaževali... Bogate hiše, stara in močno fundirana industrija, trdne obrtne hiše — vse se je v povojnih krizah zrušilo kakor stare papirnate škatle, delavci so pa v najtežjih časih iz nič ustvarili novo industrijo, pokupili stare in častitljive tovarne in delavnice in iz podrtin je zrastle novo življenje, ki daje kruha, zaslobe in ponosa mnogim delavskim in obrtniškim družinam.

In med tem časom so po zgledu Rune nastajale nove usnjarske industrije; marsikdo je mislil, da je pač to lahek posel, če zmorejo to delavci brez kapitala in brez izobrazbe, bomo tudi mi. Pa so rasla konkurenčna podjetja, a vsa so po kratki dobi skrahirala. „Runo“ pa je rasla, se razvijala in krepila v močno podjetje, ki danes uživa ugled že po vsej državi in tudi preko njenih mej, tako da tudi stari in ugledni Mallyjevi firmi ne dela sramote.

In kadar pridem v Trzič, pa gledam to delo, ta napredek in vidim našega Janca z usnjarskim predpasnikom in zavihanimi rokavi hoditi po tovarni, pa se spomnim onih ironičnih besed: „Kaj bo Žonček storil...“, ki sem jih slišal v le-

tu 1924, ko sta Majeršič in Kogoj letala okrog in začela prirejati staro usnjarsko delavnico tam na voglu! Tisti časi in današnji! Kako preprosta in beraška je bila prva delavnica! Po desetih letih pa velika, moderna tovarna, ki bi lahko zaposlila, če bi ne bilo krize, do 200 delavcev! Skočaj bi ne mogel verjeti, da je res tako.

Tržiška „Runo“ je sijajen dokaz, da krščanska socialna načela niso samo na papirju! „Runo“ je mogočen spomenik poštenega, velikega in vztrajnega krščanskega dela za dobrobit delavca. — „Runo“ je pa tudi jasek dokaz, da more tudi pošteno in zavedno delavstvo enakovredno sodelovati z izobraženimi gospodarskimi krogi in da jih lahko celo nadkriljuje. „Runo“ v Trziču bi morala biti vsakemu zavednemu delavcu v ponos, ker priča, da tudi delavec nekaj zmora, če se mu nudi prilika za samostojno udejstvovanje.

In danes, ko se marksistični socializem in komunizem tako silno borita za delavske duše v slovenskem narodu, je po mojih mislih prav, če ob tej priliki pribijemo, da je marksizem bil v slovenskem narodu v teku petdesetletnega dela popolnoma jalov, da ni mogel ustvariti ne enega podjetja v korist delavstva, da bi osamosvojil vsaj svoje ljudi; v težkih gospodarskih krizah in delavskih borbah ni niti enkrat ustvaril kaj pozitivnega za delavstvo.

Pa ni samo tržiški zgled, ki jasno priča o životvorni krščansko socialni misli. Poglejte v Krpo! Tam je bilo žebljarsko delavstvo na tem, da propade in se mora izseliti. Kdo ga je rešil? Ali so socialisti žrtvovali le eno paro za njega? Krščansko združništvo je kroparske mako tržiškemu delavcu kreditiralo milijone in jih riskiralo za to, da reši delavca. Krščansko misleči socialni delavci so zavihali rokave in žrtvovali čas in denar in stavili na kocko vse svoje

premoženje, da rešijo obstoj delavskega sloja. Kje in kdaj so socialistični milijonarji žrtvovali kako paro za delavca?

Tržiška Runo naj bi bila pa tudi svetel zgled slovenski javnosti — našemu kmetu in slovenskemu obrtniku, da mu v težkih dneh krize ni treba obupavati. Treba se je družiti v močno stanovsko organizacijo, ki naj jo pač vodijo zmogni, nesebični, krščansko misleči ljudje, ki bodo delali za splošen dobrobit. Naše čevljarstvo na Gorenjskem je popolnoma na tleh! Tuja konkurenca ga je ubila. Ob porodu Rune smo pridigovali tržiškimi čevljarjem, kaj bo prišlo; napravili so se tudi poskusi, da bi jih organizirali, pa žal takrat ni bilo dovolj umevanja. Morali so v bridko šolo propadanja. Mislim pa, da je Runo pokazala vsem pot, po kateri morajo hoditi: z združenimi močmi, z idealnim in požrtvovalnim delom je mogoče še rešiti tudi propadlo čevljarstvo in morda se bo prav okrog tržiške Rune zbral oni krog, ki bo prinesel rešenje našim čevljarjem.

In končno naj zapišem še eno in poglavito misel!

Še malokje sem v življenju tako jasno in živo gledal pred seboj božji blagoslov, kakor pri nastopu in razvoju tržiške Rune! Bog je zidal to podjetje, božji blagoslov je rosil na njo in dal šibkim in majhnim moč, modrost in zmožnost, da so vodili, vzdržali in prodrli.

Na praznik Brezmadežne se je porodila ta zadruga. Z blagoslovom, sv. mašo in molitvijo se je pričelo delo. Na praznik Brezmadežne se je preselilo podjetje v lastno prenovljeno veliko Mallyjevo tovarno, ki je posvečena Njej in presvetemu Srcu Gospodovemu. Naše delavstvo ni samo delalo, ampak tudi molilo, in Bog je rosil svoj blagoslov!

In ko obhajamo desetletnico tega delavskega doma, te krušne matere mno-

Sedež zadruga „Runo“

Osojbe tovarne „Runo“

zadruga ne bi bila imela na strani Hranilnice in posojilnice v Trziču, bi bil obstoj močno ogrožen. Meseca septembra se je šele obrnilo na boljše, ko se je pričela sezona za kožuho-vino, katere smo imeli precej na skladišču pripravljene. S kožuho-vino so se pa začeli bolj živahno prodajati tudi drugi izdelki. Zadruga se je s tem izmotala iz zadrege. Konkurenčni boj je bil tako hud, da je Alfonz Mally sam nekoč izjavil, da je imel samo pri eni partiji škode 50.000 Din. Kakor je že spredaj omenjeno, so v splošna cena padle tem izdelkom za 18 odstotkov. Zadruga je stala na stališču, da ne zniža cen izpod svoje kalkulacije, za kar je bila posledica, da se več kot 4 mesece ni skoraj prodalo. Vodstvo zadruga je bilo prepričano, da mora konkurenčni boj prenehati, kar se je tudi v resnici zgodilo in Runo je zmagala.

V naslednjih letih do leta 1929 je bil spet velik skok naprej. Ta porast je treba pripisovati tudi temu, ker smo pričeli zlasti leta 1927 in 1928 izdelovati večje množine usnja za površnike. Ta izdelek je dosegel svoj vrhunec tudi v letu 1929. Odjemalce za ta izdelek smo dobili največ v Slavoniji, Bački, Banatu in Vojvodini. Pozneje se je pa v spodnjih krajih pojavilo več konkurenčnih podjetij, kar se je pri nas začelo takoj čutili. Poleg tega je pričela pritiskati čimdalje večja kriza in zadruga je bila prisiljena iskati novih potov, kako se obdržati na višini. Mesto drobnega usnja, ovčin in kozin, smo pričeli naslednja leta izdelovati tudi težje usnje, kakor svinjine za aktovke, boks-telefine, črne in barvane, goveje juh-usnje za zimsko sportne čevlje, goveje usnje za sandale, konjine itd., kar je vsaj nekoliko nadomestilo padec v drobnem usnju.

Leto 1954 nam kaže spet navzgor in zdi se, da smo že prebredli najhujše čase krize.

Promet v trgovini

Trgovina z usnjem, katerega nismo izdelovali doma, je napredovala hitreje, kakor pri blagu, doma izdelanem. Vzrok temu je spet v tem, ker je bil pri domačem izdelku tako hud konkurenčni boj. Takoj naslednje leto je ta promet nazadoval v primeri z domačim, vendar je promet napredoval do leta 1929. Potem pa v času krize spet rapidno pada. Kako je ta promet padel oziroma naraščal nesorazmerno z domačim izdelkom, naj služijo sledeči primeri.

Kupljeni tuje izdelki:	Kupljene surovine za domačo izdelavo:
1925 Din 1.362.743	Din 1.112.563
1926 Din 1.882.260	Din 2.301.209
1927 Din 2.379.941	Din 4.121.520
1928 Din 2.851.845	Din 4.806.696
1929 Din 3.613.007	Din 6.471.697
1930 Din 2.088.415	Din 5.685.909
1931 Din 1.569.182	Din 5.089.077
1932 Din 1.197.028	Din 5.089.077
1933 Din 1.055.069	Din 3.272.257
1934 Din 1.112.064	Din 4.421.887

S padcem cen in omejitvijo obrata je razumljivo, da je padel tudi denarni promet. Kako se je dvigal in padal, nam podaja naslednja tabela:

1925 leto	Din 8.898.076,25
1926	15.275.552,—
1927	22.606.178,—
1928	26.746.910,—
1929	34.069.957,—
1930	28.952.081,—
1931	20.585.127,—
1932	16.585.075,—
1933	15.308.265,—
1934	20.714.195,—

Spet vidimo pri denarnem prometu od ustanovitve do leta 1929 hiter porast, nato pa rapidno padanje. V letu 1934 se je promet spet dvignil nasproti letu 1933 za 33,6 odstotka. Če do podrobnosti premislimo vse številke, do sedaj navedene, imamo zavest, da zadruga stoji na zelo solidni podlagi. Gospodarska kriza jo je potisnila navzdol, a vendar se je obdržala prisrčnost duha in iskalo se je potov, kako prepre-

čiti pot navzdol, kako se obvarovati pogina. Posrečilo se je zadrugi najti pot in to se je pokazalo leta 1954. Če bi vodstvo zadruga ne ohranilo mirne krvi, bi bil polom neizbežen. Tako je pa, hvala Bogu, zadruga prišla spet na zeleno vejo. V svoji delavnici je pokazala dober korak naprej, če tudi pri manjšem zaslužku.

Kredit

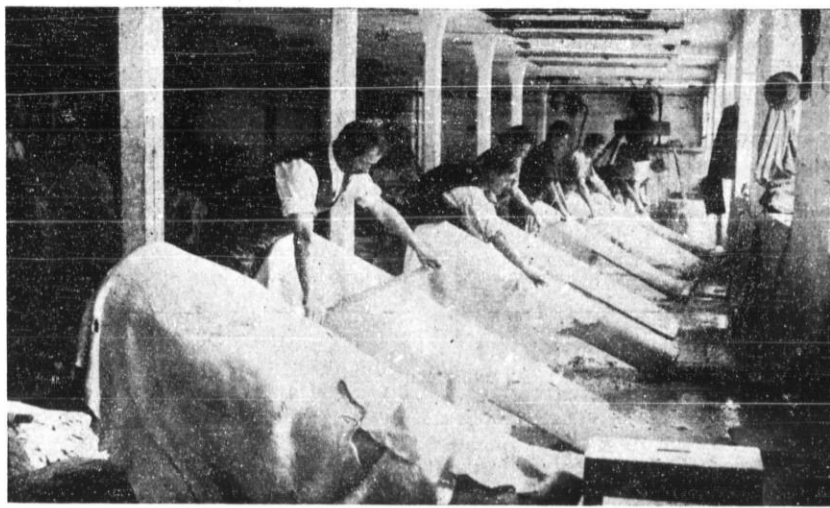
Da je Runo zmogla ta obrat, je morala dobiti posojilo tako za nakup nepremičnin, kakor tudi za obratni kapital. Naša zadruga je vse to zmogla, ker ji je šla na roko domača tržiška Hranilnica in posojilnica in Ljudska posojilnica v Ljubljani, deloma tudi Prometna banka v Ljubljani. Največ dolga smo imeli leta 1931, ko je sredi leta dosegel višino okrog 3 milijone Din, to pa predvsem radi velikih zalog, ki jih je takrat imela zadruga. V splošni krizi smo zaloge zmanjšali, zaradi česar smo mogli vrniti precej dolga in smo tudi dobili potrebno gotovino za obrat.

Plače delavstva in nameščenstva

Ozrmo se še enkrat na socialno stran zadruga. Ze v enem prejšnjih poglavij so bile socialne razmere v splošnem opisane, vendar naj se to pokaže še v bilančnih številkah. Delavstvo in nameščenstvo je prejelo vsako leto sledeče plače:

1925 leta	Din 148.598,25
1926	298.187,15
1927	415.474,92
1928	619.459,56
1929	680.785,82
1930	666.997,25
1931	596.252,67
1932	592.918,77
1933	647.012,49
1934	651.750,55

Kaj naj posnamemo iz teh številke? Prva leta so šte številke hitro navzgor. Mesec za mesecem se je dvigal. Največ se je dvignila ta postavka l. 1927. Dvignilo se je kar za 215.285,— ali v procentih 72,2. Najvišjo tečko je pa tudi doseglo leto 1929, kar je razumljivo v primeri s prometom in s številom izdelanega blaga. Od te najvišje točke je polagoma padala ta postavka, vendar ne v sorazmerju s padcem izdelkov. Če primerjamo padec izdelkov s padcem izdanih plač, vidimo, veliko razliko in vsakdo mora priznati, da je tudi v tem primeru zadruga vršila popolno svojo socialno dolžnost. Kakor že od početka, tako se drži skozi vso dobo načelo, da je zadruga ustanovljena za človeka, da mu pomaga, in v navedenih številkah se to prav nazorno pokaže. V dobi krize se plače niso znižale, kakor v drugih usnjarskih podjetjih, čeprav so padale cene tako sirovinam kakor izdelkom. Kakršne plače so bile pri najboljši konjunkturi, take so se tudi ohranile v krizi.

Luženje kož v tovarni „Runo“

Od začetka se je sprejelo načelo, da naj dobi vsak tako plačo, kakršno je imel v prejšnji službi, radi česar imajo nekateri boljše plače in teh je precejšen odstotek. Od 47 delavcev ima od ure po 3—4 Din 6 delavcev, 12 delavcev po 4—5 Din, 11 delavcev 5—6 Din, 19 delavcev pa od 6—6,75 Din.

Številke z boljšimi plačami so precej večje od onih z nižjimi plačami. Manjše plače imajo tisti, ki so pozneje prišli k zadrugi, in pa oni, ki so se pri zadrugi izučili, kajti podjetje ne more v krizi zviševati plač, kakor se ne more odločiti za korak, da bi se plače boljše plačaninim reducirale.

Postavka plač v letu 1935 je znatno narasla zaradi popravil in vzdrževanja kupljene tovarne.

Dajatve državi

Pri zadrugi „Runo“ je prišla tudi država na svoj račun, čeprav nekateri zadrugi očitajo, češ, da ne plačuje davkov. Poglejmo!

1925 1926 1927	Din 34.124,—
1928 1928	15.178,05
1930 1929	15.875,80
1931 1930	17.466,48
1932 1931	56.088,17
1933 1932	80.379,70
1934 1933	179.160,95
1934	237.495,12

V teh letih do 1929 so razmeroma nizke postavke, ker tedaj še ni bil tako visok poslovni davek. Potem se pa prične dvigati, in čim huje je pritiskala kriza, tem bolj je pritiskal tudi davčni vijak. Davek na poslovni promet se je stopnjeval od 1 do 6 odstotkov, in ko je dosegel 6 odst., je pomenil veliko za one, ki so kupovali naše izdelke, ki se jim mora davek priračunati, veliko breme pa je tudi za zadrugo, ker je teh 6 odst. t. s. plačala približno polovico v obliki popusta domačim čevljarjem. Radi tega bodi mimogrede povedano, da oni tržiški čevljarji delajo gotovo krivico zadrugi, kateri trdijo, da od zadruga nič nimajo. Tržiška čevljarjska obrt ima težke stotisočake ako ne milijonske vsote prihranjene ravno potom zadruga „Runo“.

Res je, da Runo kot zadruga ni podvržena pridobitni. Je pa radi tega podvržena kontroli davčnih oblasti. Zadruga mora javno polagati račune, to se pravi, vsako leto mora oblastem predložiti računski zaključek, odobren od občnega zbora. Zadruga zveza vrši vsako leto po svojem revizorju pregled, ki točno pazi, da gre vse v redu. Poleg tega pa še od časa do časa vtakne svoj nos v poslovne knjige davčna uprava, česar pri drugih podjetjih ni.

Skupna postavka o plačanih davkih znaša 645.768 Din, kar gotovo pomeni precej visok plus državnih blagajni.

Tako je na kratko orisano desetletno delo naše zadruga „Runo“. Vsak nepri-stranski opazovalec mora priznati, da je v desetih letih izvršila veliko gospodarsko in socialno delo.

Tržiško usnjarstvo

Da je nekoč svetelo v Trziču tudi ce-hovstvo, nam pričajo razni grbi posameznih stanov, katere imenujejo z nemško besedo „Schild“. Ti grbi se hranijo še danes po raznih krajih Trziča. Grb kovačev se nahaja v Rokodelskem domu, grb čevljarjev se hrani v gostilni pri Ruechu, kjer imajo svoj sedež čevljarjska podporna društva, grb usnjarjev, katerega posnetek nam predstavlja glava priloge v Gorenjeju, pa bo od sedaj naprej shranjen pri zadrugi Runo.

Koliko je usnjarski grb star, nam zgodovina ne pove, pač pa se lahko sodi po obliki in izdelku, da ima že nekaj stoletij za seboj. Cehovska skrinjica, ki se tudi še nahaja nekje v Trziču, nosi letnico 1633. Štampiljka, katere odtisi se vidijo na nekdanjih učnih spričevalih, ima letnico 1663. Iz tega se lahko sklepa, da tudi grb izvira iz tistih časov. To so bili tisti „črni“ srednjeveški časi, ko še niso poznali razrednega boja, ko je mojster smatral vajenca ali pomočnika za človeka, za katerega je dolžan skrbeti. V teh časih je cvetelo lepo družinsko življenje. Pomočniki in vajenci so bili enakovredni člani cele mojstrove družine. Vsi so jedli pri eni mizi, vsi so imeli občutek, da ni med njimi bistvene razlike. Pač pa so se ločili v toliko, da se je razlikovalo, kdo je mojster, pomočnik ali vajenec, vendar so pri uživanju zemeljskih dobrot bili vsi enaki. Razredni boj je bil izključen. Mojster je bil odgovoren tudi v moralnem oziru za vse člane svoje družine.

Kako je živelo cehovstvo v Trziču, nimamo pri rokah zgodovine. Razni grbi, skrinjice in ustna izročila so nam zaenkrat še edina pričja, ki nam povedo o nekdanji živahnosti cehovstva. V bodoče se bo mogoče kdo našel, da bo raziskoval zgodovino tržiškega cehovstva in nam podal točnejše podatke.

Starejši še živeči usnjarski pomočniki nam vedo le še povedati o stanovskih bratovščinah (Brüderschaften), katere pa so izpodrinile razne strokovne organizacije (Gewerbschaften) in pa razne podporne in bolniške blagajne. Kako so se čehi spremenili v bratovščine, pisu te vrstic ni znano. Pač pa se lahko sklepa iz pripovedovanj starejših usnjarskih pomočnikov, da je v prejšnjem stavku povedana resnica. V bratovščinah so pričeli širiti nerazpoloženje oni, katerim ni ugajalo to, ker so bratovščine poleg tovarištva in gojitve stanovske samozavesti gojile tudi dobro versko razpoloženje.

Bratovščine so ohranile jako veliko stvari in navad nekdanjih cehov. Naj nekatere take lepe navade, ki so spodbujale k lepemu, verskemu življenju, nastejemo. Zelo je bila utrjena med člani obveznost na disciplino, katero so predpisovala njihova pravila. Obvezno za vsakega člana je bilo iti za procesijo, imeli so usnjarski pomočniki svoje bandero, na katerem so bili zavetniki sv. Andrej, sv. Florijan in sv. Frančišek. Bandero je nosilo letnico 1828. Pri procesijah so člani imeli sveče. Na dan sv. Petra in Pavla je bila za vse člane obvezna maša ob 6 zjutraj, združena z ravno tako obveznim darovanjem za vse člane. Darovanje je bilo za tistega g. kaplana, ki je bral mašo. Veliki križ z

Tovarniška poslopja „Runo“

BELI DNEVI

17. II. - 3. III.

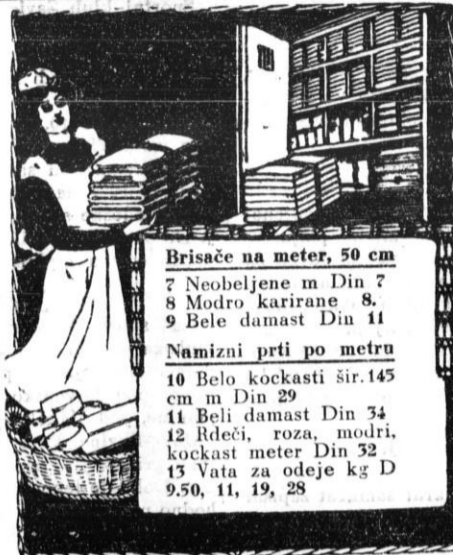
1 Neobeljeno platno (molinos) šir. 68 cm D 4
2 Boljše vrste Din 5

3 Neobelj. platno boljše vrste 76 cm, Din 6
4 Zelo močno grobo pl. Din 7.50

5 Neob. platno za rjuhe šir. 150 cm Din 12
6 Zelo močno pl. Din 16

14 Reklamno belo platno, meter samo Din 5

16 Jugoslavijsko platno, zelo dobre kval. Din 7

18 Savnikovo platno, specialno fino in trpežno, šir. 80 cm, Din 10

19 Reklamni šifon, m samo Din 5
20 Boljše vrste Din 8

21 Angleški fini šifon šir. samo Din 9
22 Schroll-šifon, najfin. kval. 90 cm šir. Din 22

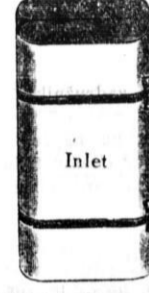
23 Platno za rjuhe, dobra kval. šir. 150, D 15
34 Boljša vrsta D 17.50
25 Najfinejše Din 25

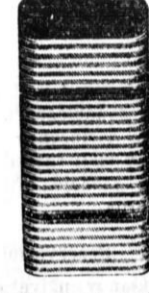
26 Naravno mešano perje, rekl. cena kg Din 8
27 Mešano perje, boljše vrste kg Din 16, 20, 25
28 Fino naravno kemično čiščeno kg Din 33, 45
29 Fino belo perje kg Din 60, 80, 130
30 Sivi fini puh kg Din 130
31 Najfinejši beli puh kg Din 170, 190, 200

32 Platno za kapne tenkonitno, 180 cm Din 23
33 Boljša vrsta Din 28
34 Najfinejši originalni Schroll Din 38

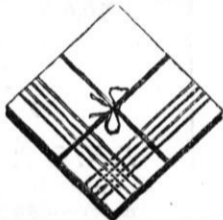
35 Inlet š. 80 cm, D 9.75
36 Boljše vrste Din 13
37 Inlet šir. 120 cm Din 15-25
28 Najf. Macco Din 35 šir. 120 cm

39 Gradl za madrace š. 120 cm, lepo progast D 20, 26, 30, 35
40 Damast gradl šir. 120 cm, Din 25, 30
41 Damast gradl lanen Din 35-40

42 Gladki beli žep. robci tucat Din 18
43 Ista vrsta z ažurjem Din 30
44 Fini gladki beli z ažurjem tuc. Din 42
45 Najfinejši Din 60

46 Pisani žepni robci t. Din 28
47 Boljše vrste Din 36

48 Bela frotirka z lepo barvastu borduro, vel. 30x50 cm, samo Din 4
49 Boljša, vel. 40x65 cm Din 6.50

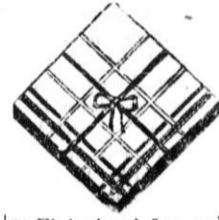
50 Frotirka z napisom „Dobro jutro“ vel. 40x75 cm, Din 7.50
51 Gladka bela frotirka z ali brez bordure, vel. 40x85 cm, Din 10

52 Bela frotirka z lepo barv. borduro, vel. 45x100 cm, Din 15
53 Težja, vel. 50x100 cm Din 20, večja Din 25

54 Spec. težka kvalitet. frotirka z lepo borduro vel. 60x124 cm Din 35 vel. 60x135 cm Din 45
56 Največja trobarvna vel. 60x150 cm Din 50

57 Fini pisani žep. robci tuc. Din 42
58 Se finejši Din 58

59 Najfinejši beli žepni robci z lepo borduro in ažurjem, tuc. Din 68
60 Se finejši Din 78

61 Kuhinjske brisače, rdeče ali modro karirane vel. 58x58 cm Din 7
62 Večje 67x67 Din 12

63 Krasna zidna preproga z vezano sliko Jezusa ali Marije, vel. 40x60 cm, kom. Din 39

64 Modri ali rdeči kockasti namizni prti vel. 120x115 cm, Din 32-39
65 Damast beli namizni prti vel. 135x155, D 50

66 Krasna bela čajna damast garnitura, prt vel. 140x145 in 6 servietov 60x60 Din 102
67 Boljša vrsta Din 150

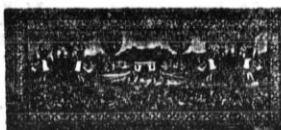
68 Posteljne garniture za mizo in 2 postelji v lepi rdeči barvi z zeleno ali rumeno rožasto borduro, kompletna garnitura Din 210
69 Finejša vrsta v rdeči, modri ali zeleni b. 355
70 Najfin. vrsta, s svilo komb. vzorci D 520-580

94 Zarvane boljše vrste Din 90-190

70 Stenska preproga „Kolo“, vel. 78x180, lepo s svilo vez. D 128

72 Krasna stenska preproga s slikami Orient, jeleni itd. v velikosti 85x135 ali 76x148 Din 80

73 Reklam. tekač z večbarvnimi progami, šir. 62 cm, m Din 16
74 Ista vrsta šir. 65 cm meter Din 18

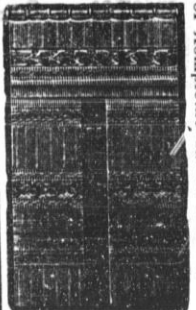
75 Moderni tekač v lepih žakard vzorcih, šir. 65 cm, Din 36
76 Boljši Din 45

77 Predposteljniki v moder. vzorcih vel. 68x120; 65x128 cm, Din 32, 45

80 Moderna zidna preproga iz najlana, vel. 80x184 Din 350

81 Kompletne zarvane Din 70, 80

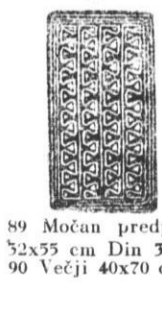
82 Rožaste odeje z belim vato, ročno delo D 99 Din 117, 180

84 Krasne brokat odeje Din 185-246
85 Najfin. svilene odeje Din 485

86 Cen. slamnati predpražnik Din 10
87 Večji pleteni v. 55x62 cm, Din 12
88 Iz kokosa Din 14, 32 in Din 35

89 Močan predpražnik, 52x55 cm Din 32
90 Večji 40x70 cm D 50

91 Tigraste cenejše flanel odeje samo Din 26
92 Boljše vrste 35-75

93 Krasne tople rožaste flanel odeje Din 75-85

IVAN SAVNIK-KRANI